

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

(Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлебнікова А.А.)

1.1 Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства

1.2 Нова концепція «Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації»

1.3 Формування концепції розвитку інформаційного суспільства у світі та Україні»

Висновки до першого розділу

1.1 Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства

Сучасний світ ми розглядаємо як самоорганізуючу систему, ключовою характеристикою якого є глобалізація, що детермінується бурхливим розвитком інформаційних технологій останньої третини ХХ ст. Для дослідження феномена глобальної інформатизації слід використати метасистемний підхід, який дозволяє враховувати динамічність середовища, що дає можливість уявити сучасний контекст у динаміці становлення, як сполучення фазних систем з принципами організації, тобто як метасистему. При цьому акцент у метасистемному дослідженні переноситься з функціонального рівня (різні функції в системі) на рівень принципу організації (різні принципи організації систем в метасистемі).

Сучасний світ посилює фактори, які сприяють глобалізації інформаційного простору світової спільноти:

- 1) розвиток глобальної системи телебачення і радіо віщання на основі використання супутникових і наземних систем зв'язку;
- 2) розвиток глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж;
- 3) глобалізація телефонного зв'язку, у тому числі мобільного;
- 4) формування принципово нових засобів і технологій для інформаційних комунікацій;
- 5) створення глобальної навігаційної супутникової системи;
- 6) формування і розвиток інформаційних полісів, пов'язаних з формуванням глобального інформаційного простору через посередництво

Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлебнікова А.А.

інформаційно-інтелектуальних систем.

Розглядаючи глобалізацію як широкий суспільний процес, відмітимо, що вона у вирішальній мірі відзначається сучасним техногенним розвитком соціуму і земної кулі, еволюційним соціоприродним переходом життя на нашій планеті від природних, біосферних форм до штучним, постбіосферним.

Як свідчить аналіз, сучасне суспільство не тільки глобалізується на основі науково-технічних виробничих сил, включаючи і інформатизацію, але й стрімко соціалізує й знищує біосферу, створює окультурені і генетично змінені організми і тим самим формує нове, постбіосферне, інформатизоване буття з електронно-техногенним середовищем проживання людини.

Мова йде про формування певної складової штучного середовища існування людини і техносфери у цілому. Таке середовище не тільки задовольняє потреби суспільства та окремих людей, але й посилює техногенність біосферного оточення, негативно впливаючи на організм тварин і особливо людини. Саме штучно створений предметно-речовий та електромагнітний світ, який ми позначаємо терміном «техносфера», володіє двома найважливішими якостями – техногенністю та електромагнітними полями, які при досягненні певних рівнів позитивно чи негативно впливають на людину та інші живі організми.

По-перше, дані свідчать про те, що електронно-техногенне середовище викликає особливу загрозу, яку необхідно враховувати при проектуванні та ставленні до неї людини.

По-друге, на основі аналізу темпів зростання штучного світу і скорочення природного слід зробити висновок про формування глобальної соціо-техно-природної реальності, у якій провідне місце займає інфосфери. З однієї сторони, остання активізує техногенний розвиток суспільства і соціо-техно-природну глобалізацію, а з іншої – являється важливою складовою частиною глобальної техносфери чи інфо-техносфери, її «електронним мозком і нервом». Інфосфера швидко змінює традиційний образ життя і професійної діяльності мільйонів людей, традиційні стереотипи їх поведінки, розвиваючи динамічно соціальні якості.

По-третє, інформатизація і глобалізація представляють собою взаємопов'язані і взаємозумовлені процеси. З однієї сторони, інформатизація забезпечує техніко-технологічні можливості прискореного розвитку процесів глобалізації, а з іншої – сама інформатизація представляє собою яскраво виражений і провідний техногенно-глобальний процес.

По-четверте, глобальні процеси техносферизації суспільства, посилення техногенного розвитку світу і глобальні процеси інформатизації, комп'ютеризації, електронізації суспільства і біосферної природи створюють інформаційно-техногенну епоху еволюції земного життя.

По-п'яте, глобальна інформатизація та інформаційні технології не тільки відкривають нові можливості у всіх сферах людської життєдіяльності, але й

породжують нові проблеми, пов'язані з інформаційною безпекою.

Від характеру інформатизації залежить доля людини – чи стане він всебічно розвинутою особистістю з утвердженням гуманних ціннісних установлень, чи інформатизація прискорить негативні трансформації людського духу та організму.

По-шосте, базуючись на онтологічному підході до процесів інформатизації, слід виділити наступні глобальні можливості інформаційних мереж для розвитку суспільства і природи і формуючих у той же час міні-тенденції: інформаційні, рекреаційні, комунікаційні, комерційні, соціально-креативні, техногенетичні, трансформаційні. Разом з тим вони являються інтегрованими, направленими у цілому на комплексні соціотехноприродні перетворення і носять у різній мірі як позитивний, так і негативний характер. Задача виявляється в тому, щоб інформатизації надати не тільки безпечний, алей гуманно-направлений перетворюючий процес.

Поняття глобальної інформатизації розглядається як самостійний феномен світової політики, що лежить в основі більш масштабного процесу – глобалізації.

Інформатизація суспільства на основі інформаційно-комунікаційних технологій супроводжується появою нових галузей виробництва, нових напрямків у наукових дослідженнях, упровадженням їх результатів у практику, значними перетвореннями на всіх сферах матеріального і духовного життя соціуму.

Інформатизація представляє собою об'єктивний світовий процес, викликаний якісними перетвореннями у фундаментальній і прикладній науці, ускладненням суспільного виробництва, посиленням кооперації, розширенням номенклатури продукції, що випускається, розподілом праці, а також поглибленням не тільки соціально-економічних та інших процесів у соціумі, але й взаємозв'язків суспільства і біосферної природи.

У той же час ідеологи інформаційного суспільства, відображаючи у своїх теоріях більшість з названих процесів, не враховують всієї складності взаємозв'язків соціально-техногенних і соціо-техно-природних процесів, породжених сучасним соціумом. Розглядаючи їх, також є перспективи інформатизації у відриві від всього комплексу розвитку біосфери Землі, ігнорують соціо-техно-природний перехід життя від природних, біосферних її форм до штучних, пост біосферних. Більше того, у теоріях сучасного інформаційного суспільства процеси інформатизації піднімаються до рангу основної якісної характеристики сучасного суспільного розвитку.

Сьогодні ми можемо стверджувати, що глобальна інформатизація представляє собою не просто використання у широких масштабах інформації (перш за все наукової), упровадження комп'ютерних чи інших інформаційних технологій у всіх сферах виробництва і суспільного життя, а «вживлення» у соціальний і навіть формуючий єдиний соціо-природний організм земного

життя особливого роду штучної компоненти.

Приймаючи до уваги зростаючу інтенсивність споживання інформації у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, необхідно відмітити що процеси інформатизації і безпосередньо сучасні технології (NBIC та інші) у зростаючих масштабах пронизують не тільки виробництво, але й все суспільне життя і земну живу і неживу природу.

Ці процеси насичують суспільний оранізм техносфер ними об'єктами, науково-технічними і техніко-технологічними системами, а також техногенними елементами біосфери, які невинно змінюються.

Нові структурні елементи не тільки соціально звеличують людство над земною біосферною природою, але й несуть загрозу для біосферного життя в цілому, включаючи трансформацію, деградацію і посилення штучності людського організму. Загроза проявляється в тому, що процеси інформатизації, що невинно змінюються, не тільки якісно змінюють соціум, розвиваючи різноманітні його сторони, але й разом з формуванням інформаційної інфраструктури, як складової частини техносфери, що неблагоприємно впливають на подальшу еволюцію системи і земного світу, формуючи сучасну соціотехноприродну еволюцію життя.

Кардинальні зміни у суспільстві у зв'язку з глобальною інформатизацією соціуму та його якісних частин відбуваються не тільки швидко, але й далеко не у тих напрямках, які ще недавно вчені вважали найбільш ймовірними. Особливо негативно впливає інформаційна складова техногенного суспільного розвитку на стан здоров'я населення, сприяючи загостренню ряду глобально-біосферних проблем.

Тому одна з проблем, яка є сьогодні надзвичайно актуальною: настільки ці теорії сприяють безпечній еволюції людського і біосферно-природного життя та успішному розвитку соціальних проблем, які виникають. Тому дослідників повинні цікавити як позитивні процеси інформатизації суспільства, так і більш широкі питання системного розвитку соціуму, який сприяє інформатизації у зв'язку з формування техногенної земної кулі, тобто підвищення ролі інформатизації у якісному перетворенні нашого соціального буття.

Тому слід зазначити, що глобальна інформатизація активізує не тільки соціально-економічну та інші сторони цивілізаційного прогресу, але й посилює техногенний розвиток соціуму, а й посилює нові й загострює існуючі проблеми техногенної цивілізації. Саме тому інформаційна структура сьогодні висувається на передній план і стає найважливішою складовою техносфери, її «електронним нервом і мозком». Саме тому сьогодні ми стаємо свідками народження нового суспільства, яке є «інформаційно-техногенним» для визначення сучасного етапу суспільства. у якому з неймовірною швидкістю зростають техногенні явища, що трансформують біосферне життя.

У той же час тенденції інформатизації в умовах техногенного розвитку сучасного соціуму сприяють інтеграції людства, техносфери і природи і

формуванню єдиного соціоприродного організму, і появі нових, більш ефективних можливостей всебічного моніторингу оточуючого середовища з метою збереження біосфери і формування безпечної техносфери.

Відмітимо, що на основі онтологічного (буттєвого) підходу до глобальної інформатизації обґрунтовані можливості інформаційних мереж для стійкого розвитку суспільства і природи, серед яких слід виділити: інформаційні, рекреаційні, комунікаційні, комерційні, техногенетичні, соціально-перетворюючі, трансформаційні, що говорить про те, що феномен інформатизації ускладнюється і розширюється.

В умовах глобальної інформатизації і зростаючого техногенного розвитку суспільства і земного світу сучасна епоха виступає як інформаційно-техногенна, що характеризується формування інфосфери, інфо-техносфери, розвитком техногенно-кризового соціуму. Адже з розвитком високоякісної сучасної інфосфери реалізується вихід штучного на новий рівень: від формування електронно-техногенного середовища глобального соціуму, створення на основі біосферних і постбіосферних живих організмів до формування електронного уряду, що свідчить про те, що інформатизація проникає на всі рівні соціуму.

Тому необхідно визначитися зі шляхами подолання негативних аспектів інформатизації і обґрунтування необхідності гуманно-цільового напрямку інформатизації як важливого фактору формування сприятливого для розвитку людства соціо-техно-природного буття при збереженні біосфери і біосферного життя.

У якості найбільш важливої риси соціо-техногенного суспільства дослідники виділяють його «мережний характер», що заміняє його попередню стратифікаційну структуру, у якій домінуючі функції і процеси все більше здійснюються за принципом мереж. Нова соціальна морфологія суспільства формується саме за принципом мереж, а розповсюдження «мережаної логіки» у значній мірі відбивається на результатах цих процесів. Належність до певних мереж, а також динаміка одних мереж по відношенню до інших стає найважливішим джерелом влади.

Все це дозволяє М.Кастельсу схарактеризувати сучасне суспільство як суспільство мережних структур, характерною ознакою якого являється домінування соціальної морфології над соціальною дією. Соціальні структури у суспільстві технологій підпорядковуються не ієрархічним принципам, вони засновані не на лінійному підпорядкуванні, але здійснюються як сукупність вузлів, розташованих на самих різних рівнях влади і як таких, що виконують функції центру.

Сьогодні вертикальна ієрархія втрачає свою ефективність, так як зникають дві основних умови її функціонування:

1) керівники стикаються з все більшою кількістю різноманітних проблем, при вирішенні яких слід враховувати у значній мірі економічні, політичні,

культурні і соціальні аспекти;

2) у той же час зворотний зв'язок стає все більш неадекватним (О.Тоффлер). Мережний принцип стає характерним і для структуризації світової політичної спільноти, яка нагадує сьогодні багатополюсну систему, у якій не існує домінуючого центра сили, а характеризується стохастичною рівновагою.

При цьому функції основних вузлів переходять від одних суб'єктів глобальної комунікації до інших, але при цьому сама мережа перетворюється на «метамережу» (М.Кастельс) і починає проявляти здатність до відключення другорядних функцій, підпорядкування цілих соціальних груп і знецінення цілих територій. При цьому конфігурація домінуючих процесів і функцій у суспільстві визначається конфігурацією відносин між мережами, а також включенням у мережеві структури чи виключенням з них.

Принцип інформаційної ефективності цієї соціальної системи відображає закон мережних структур, сформульований М.Кастельсом, згідно якого відстань (чи інтенсивність і частота взаємодій) між двома точками (чи соціальними станами), коли вони обидві виступають у якості вузлів тієї чи іншої мережаної структури, чим коли вони не належать до однієї і тієї ж мережі.

Мережана культура виявляється повністю детермінованою способом кодифікації інформації, де саме повідомлення виступає як «розкодування середовища», постільки медіа система настільки є гнучкою, що адаптована до посилення будь-якого повідомлення будь-якої аудиторії.

Мережана інформація, основним втіленням якої є гіпертекст, базується на принципах плюральності, ризоматичності, індетермінізму, аксіологічної антиєрархічності. Якщо письмовий текст існував як формалізоване знання, то у медіа сфері домінує інформація, яка представляє собою семантичний образ.

Якщо раніше культурний простір виступав як сегментований, радіальний, центробіжний, то тепер провідними стають недиференційовані структури з принциповою відсутністю ієрархічності і лінійної детермінованості процесів і явищ. У новій ситуації межі між центром і периферією стають прозорими, розмитими, а також основоположні для культури модернізації поняття, як «культурне ядро» і «культурна матриця», втрачають свій смисл. Якщо класична наукова культура структурувалася навколо понять «єдиного», «Буття», «першооснови», то пост класична демонструє відсутність генетичного вісі як глибини структури і визначально передбачає гетерогенність, антигенеалогічність, темпоральну плинність. Провідними стали принципи плюральності і нелінійності, які проєднуються на науку, мистецтво, політику, філософію. Але саме знання істини як відповідності знання об'єктивному стану світу виступає розмитим, неактуальним, несвоєчасним.

В глобальному інформаційному суспільстві на зміну принципам системності, детермінізму і об'єктивності, як принципам кодування інформації,

зумовленим характером письмового тексту з його лінійною логікою і причинно-наслідковими зв'язками приходять антиєрархічність, нелінійність, семантичний та аксіологічний плюралізм. У «суперіндустріальному суспільстві», культура набуває високого рівня інтенсивності, починає характеризуватися демасифікацією і дестандартизацією всіх сторін політичного та економічного життя, трансформацією характеру праці і міжособистісних відносин, що змінюють систему цінностей і орієнтації людини на психологічні, соціальні та етичні цілі.

Позначимо, що глобальна інформатизація являється лише складовою частиною техніко-технологічного перетворення суспільства і пронизує тканину земного життя інформаційними мережами, технологіями, технічними засобами як своєрідною «нервовою мережею» глобальної соціо-техно-природної мегасистеми, яка тільки формується, і яка приходить на заміну біосферній.

Інформатизація представляє собою соціо-технологічний процес переходу індустріально-техногенного суспільства у постіндустріально-техногенне, не заперечуючи техногенності суспільного розвитку, а посилюючи ризики техногенного світу. У теорії «суспільства ризику» акцент робиться в основному на суб'єктивному факторі, прийнятті випадкових рішень, залишаючи поза оцінкою об'єктивні техногенно-соціальні і техногенно-природні тенденції такого розвитку суспільства.

Розвиток техногенно-кризового соціуму як техногенно-планетарного явища змінює характер сумісної еволюції суспільства і природи, що відбувається під впливом глобальної конкурентної інформатизації, викликаючи стихійно-лавиноподібне зростання суперечливої інформації. Остання приводить до дестабілізації багатьох сторін суспільного природного розвитку. У зв'язку з цим все більше значення у ряді факторів дестабілізації починає займати інформаційний, що забезпечує певні уявлення про наявну ситуацію, знімаючи фон невизначеності, але й провокує суб'єкта на ризиковані дії, привносячи у динаміку його діяльності нову невизначеність.

Отже, в результаті даного аналізу, ми зустрічаємося з двома сторонами впливу глобальної інформатизації на розвиток суспільства, людини і природи.

Перша – позитивна, друга – негативна, яка викликає особливу тривогу, постільки інформатизація посилює техногенність суспільства і віту (обладнання, технології, штучні електромагнітні поля то) і в той же час представляє собою зростаючу інформаційну стихію, що розхищує традиції і порядок, що склався.

Людина вже не може вивільнитися від впливу створеної нею техніки, так як в ній не тільки безмежні можливості, але й безмежні загрози. В результаті сформованих тенденцій глобальної інформатизації соціуму вже розпочалася інтеграція біосфери, соціуму, людини і сформованої техносфери з інфосферою. На планеті вже розпочалася заміна біосферної людини техносферою, здатною працювати і жити тільки в техносфері з включенням технічних пристроїв і

синтезованих хімічних речовин, постільки людина піддається інтеграції з техносферою і її організм наповнюється штучними речовинами і органами.

В умовах інформаційно-техногенного розвитку відбувається трансформація природного життя на біологічному, клітинно-генетичному рівні, заміна біоструктур біо-техноструктурами. Створений світом наукотехніки, електронізації, комп'ютеризації і особливо інформатизації техногенно-раціональний світ супроводжується докорінною планетарною трансформацією не тільки окремих форм, але і всього типу біосферного життя.

По-перше, основною тенденцією сучасної соціоприродної еволюції являється достатньо швидке і зростаюче становлення інформаційно-штучного буття як єдності соціоприродного суспільного організму, його інформаційно-ноосферної культури, техносфери як штучного речовинного чи електромагнітного світів і трансформованих на основі біотехнологій живих біосферних організмів. Інформатизація сприяє поки що тенденції скорочення природного світу.

По-друге, інформаційно-техногенне перетворення поверхні планети, зростання штучної електронно-магнітної оболонки органічно пов'язані з перебудовою біосферного і формуванням пост біосферного життя. На планеті на основі інфо-техносфери формується глобальна соціо-техно-природна суперсистема, яка приходить на місце біосферної і сприяє перебудові біосферно-природного буття у цілому при активному використанні найновіших, інформаційних, біо-, нано- та інших технологій, приймаючи на себе функції розвитку нових сфер життя.

По-третє, вихід біосферного життя на новий, постбіосферний рівень відбувається при активному використанні нанотехнології, біотехнологій, інформаційних технологій, технічних засобів забезпечення людської життєдіяльності і відтворення живих організмів.

По-четверте, істотну роль у формуванні постбіосферних живих організмів відіграє всебічна інформатизація, комп'ютеризація та електронізації біотехнологічних і нано-біотехнологічних процесів. Завдяки цій допомозі здійснюються зміни на клітинному і генетичному рівнях з метою отримання модифікованих, генетично змінних біосферних організмів для задоволення багатоманітних потреб.

По-п'яте, поглиблена трансформація людини під впливом інформаційно-техногенного соціоприродного розвитку, подолання їх негативних сторін відбувається при активній участі процесів інформатизації, комп'ютеризації та електронізації.

Під впливом інформаційно-комунікаційної революції помітно відбувається розвиток свідомості, освіти, культури, професійних знань і досвіду, інших соціальних якостей людини.

По-шосте, одним з головних напрямів використання інформатизації у сфері розвитку штучного життя являються активні дослідження і розробки

штучного інтелекту. Теорія і практика інформатизації, комп'ютеризації та електронізації свідчить, що на основі штучного інтелекту слід створювати широкий спектр типів «розумних істот» як для використання їх у суспільному житті, так і для освоєння космосу, глибин океанів і морів, твердих шарів планети

По-сьоме, штучні форми життя створюються не тільки за логікою розуму, законам природи, але й на основі сполучення біологічних і небіологічних матеріалів, але вони створюють культуру нового типу, яка належить вже до світу техно-ноосферної цивілізації.

Дослідження у сфері штучного життя направлені на те, щоб у майбутньому технології будуть володіти основними властивостями біологічного організму, а комп'ютерні мережі нагадують автономну нервову систему живого організму, що управляє найважливішими життєвими функціями людини.

По-восьме, істотна увага надається формуванню інформаційно-штучного середовища життєдіяльності людей, з однієї сторони, включає в себе інформаційну інфраструктуру, а з іншої – все більше проектується на включення процесів інформатизації, комп'ютеризації, електронізації та нанотехнологізації.

Проте, як свідчить аналіз сучасних процесів, із зростанням глобальної соціоприродної кризи виникає необхідність аналізу тенденцій подальшої еволюції біосфери у контексті інформаційно-техногенного суспільного розвитку.

В останні десятиріччя відбувається пошук вирішення глобальних соціоприродних проблем, які зачіпають весь спектр взаємодій техногенних суспільних систем і природи. У той же час не надається певної уваги таким важливим проблемам як становлення інформаційно-техногенного суспільства, яке супроводжується розростанням інфо-техносфери. Інформатизація охоплює не тільки соціум, але й сферу його взаємодії з природою, тобто стає важливим фактором стійкого розвитку.

У рамках концепції стійкого розвитку процеси інформатизації, як тенденція світового розвитку, набуває нових функцій, які у першу чергу пов'язані з вирішенням найгостріших глобальних і регіональних проблем. З ростом інформатизації біде відбуватися все більша раціоналізація сукупної соціально-природної діяльності. Одним з ключових моментів переходу до стійкого розвитку буде відбуватися широкомасштабна гуманно-цільова інформатизація суспільства.

У зв'язку з цим слід назвати деякі напрями оптимізації цієї сфери.

Перший напрямок пов'язаний з тим, щоб розпочати формувати у людей глобальний соціально-екологічний (екософський) світогляд і культуру, сприяти отриманню екологічних знань через масову екологічну просвіту і освіту, особливо з використанням всієї системи безпечних засобів інформатизації, та

розпочати активні дії громадян на захист біосфери і біосферної людини. Даний комплекс заходів протидіє руйнівним тенденціям сучасного типу господарювання, повинен лягти в основу гуманно орієнтованого і гармонійного розвитку людства і захисту біосферних живих організмів.

Другий напрямок пов'язаний з законодавчим регулюванням, як на регіональному, так і на міжнародному рівнях, процесів інформатизації, що можливе при реалізації інформаційної функції держави у сфері вирішення гострих екологічних проблем.

Третій напрямок пов'язаний з формуванням безпечної інформаційної інфраструктури для виходу суспільства з кризового стану і збереження біосферного типу соціуму і людини.

Четвертий напрямок – з розвитком екологічного моніторингу природного і штучного середовища проживання з врахуванням наукових розробок у сфері інформаційних технологій.

Важливе значення на сучасному етапі розвитку природокористування набуває задача отримання випереджаючої інформації про можливі наслідки техніко-технологічних нововведень для біосферної природи.

П'ятий напрямок - дослідження впливу об'єктів і процесів штучного і техногенного характеру на біосферу і соціоприродну еволюцію життя у цілому. Інформатизація повинна перешкоджати трансформації природного життя на біологічному рівні, необміркованій заміні біосферних елементів техносфер ними, сприяти попередженню руйнації природних, біосферних умов людського існування і обмежити їх заміну штучно-техносферними, особливо загрозливими для життя і здоров'я.

Шостий – з напрямом на гуманно-цільове удосконалення процесів інформатизації і самих інформаційних технологій. Для цього слід встановити і розвивати безпечний рівень упровадження інформаційних технологій для запобігання їх негативного впливу на біосферу і людину, проводити комплексну оцінку техніки, виявляти наслідки її негативного застосування.

В цілому слід зробити висновки, що зараз відбувається загрозливий інформаційно-техногенний розвиток суспільства, який приводить до трансформації людини і біосфери, формування техносфери, яка приходить на зміну біосфери.

Майбутнє людства і біосфери детерміновано інформаційно-техногенним розвитком, особливо вже сформованою інфо-техносферою. І від того, настільки розумно людина буде підходити до розвитку суспільства, зміни характеру загрозливого розвитку суспільства, буде залежати створення гармонії між природним і штучним середовищем, тривалість існування суспільства біосферного типу і *homo sapiens* на планеті.

Саме єдність природних і людиноохоронних заходів всіх держав з використанням досягнень інформатизації дасть можливість реалізувати стратегію виходу з соціально-екологічної кризи, так як мало ймовірно, що

біосфера самостійно зможе справитися з порушеною рівновагою. В той же час слід відмітити, що інформатизація охоплює не тільки глобалізоване техногенне суспільство, але й сферу його взаємодії з біосферою, земною природою, тобто стає важливим фактором еволюції соціоприродного розвитку.

У цьому процесі формування соціотехноприродного світу першочергового значення набуває моніторинг природного і штучного середовища проживання. Тому концепція стійкого розвитку являється сьогодні центральною ланкою у контексті гармонізації розвитку суспільства і природи. Досягнення інформатизації як результат розвитку всіх наук і технологій, необхідно направляти на подолання глобальної кризи, яка стрімко розвивається, на збереження біосфери, біосферного життя і людини.

Сьогодні необхідно розвивати і удосконалювати такий напрямок як екологічна інформатика, об'єктом якої являється всебічне вивчення взаємодії людини з інформаційним середовищем. Екологічна інформатика покликана знайти такі види інформаційної взаємодії, які сприяють позитивній еволюції людини і суспільства у рамках стратегії стійкого розвитку і збереження біосферного життя.

Необхідно також законодавче регулювання (як на регіональному, так і на міжнародному рівнях) процесів інформатизації, формування сприятливої глобальної інформаційної інфраструктури з метою подолання техногенності розвитку сучасного світу, посилення безпеки інформаційних технологій, засобів техніки в цілому сприятливої інфраструктури як для всебічного гармонійного розвитку людини і суспільства, так і біосферного світу в цілому.

Таким чином, для забезпечення економічної конкурентоспроможності і політичної стабільності держави слід дотримуватися концепції інформатизації України, постільки сучасний розвиток і упровадження інформаційних технологій на рівні держави відкриває широкі горизонти для країн, що розвиваються. Більше того, що відсутність уваги до змін, що відбуваються, неминуче приведе до більшого відставання країни щодо традиційних показників – економіки, військової сили, політики, культурної самобутності. Тобто дослідження феномена глобальної інформатизації та її можливих позитивних і негативних наслідків сьогодні необхідно здійснювати для забезпечення гідного місця України у світовій політиці.

1.2 Нова концепція «Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації»

Актуальність даного дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування,

базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали заміняти пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний.

По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною.

По-друге вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що розвиваються.

По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати.

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у ХХ столітті системного і цілеспрямованого характеру.

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру, що термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності.

Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій. Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальній процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу.

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно - комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що характеризуються дослідженнями А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюєна, Ю.Габермаса, російських вчених – М.Бахтіна, В.Біблера, Г.Почепцова, В.Шнейдера. До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі,

Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлебнікова А.А.

роботи Д.Хелда, Д.Гольдблатта, Е.Макґрю, Д.Перратана, Б.Бербера. До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Тапскотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера, А.Каптерева. До доробків, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Аршинова, В.Беха, В.Буданова, В.Василькової, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка. гідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаціональному суспільстві формується нова соціальна верства суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу. Автор солідаризується з думками А.Зеленкова, І.Олійника, О.Пунченка, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації Філософія Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаціональне або мережеве суспільство.

Мета концепції полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття. Для вирішення основної мети сформульовано ряд дослідницьких завдань: - проаналізувати інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією; - застосувати інформаціологічний і синергетичний підходи для аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми; - виявити, як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему.

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного».

Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо).

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло

на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою.

Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації.

Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого.

Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинного світу» - до «природного», до коеволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного

вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі.

Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації, знання), їх комплексної взаємодії, появи більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій.

Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість Філософія Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу. Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельс

Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему. При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху.

Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом.

Ця проблема має по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому.

Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів.

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню.

Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну у епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації.

Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства. Перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітекτονіки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття та перетворення планетарної цивілізації на єдиний соціальний організм.

Нами сформовано парадигму інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, для чого проаналізовані підходи до аналізу того виду соціуму, який отримав назву інформаційно-комунікативного. В основі даної парадигми - інформаційний тип соціуму, детермінований інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією.

Для аналізу цього складного феномена застосовано інформаціологічний і синергетичний підходи та виявлено результати, що інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми. Остання породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, в основі якої формуються механізми самоорганізації соціуму. Зроблено висновок: що для здійснення цієї парадигми на практиці необхідний перехід на п'ятий і шостий технологічні уклади, орієнтація на інформаційні технології, що сприяють впливу інформаційно-комунікативного процесу на розвиток організації як складної соціотехнологічної системи. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій, а в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло формуванню парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту, яку слід ще розвивати.

1.3 Формування концепції розвитку інформаційного суспільства у світі та Україні»

Інформаційне суспільство – суспільство, що з'явилося на основі інформаційної супермагістралі (злиття різних технологій в одну інтеграційну інформаційну технологію), а також збільшення ролі інтелектуальних послуг у фінансовій сфері.

Все це привело до утворення нової технічно-економічної основи сучасної держави, яка в свою чергу здійснює глибокий вплив на характер сучасного суспільства. М. Кастельс виокремлює п'ять рис інформаційної економіки в доробку „Інформаційний вік: економіка, суспільство і культура”, що являє собою тип сучасної економіки, у якій відбувається поширення інформаційних технологій у сфері матеріального і нематеріального виробництва. В її основі перетворення інформації на один з найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом та конкретної особи, зокрема. М. Кастельс таке суспільство назвав „інформаціоналізмом”, яке зводяться до наступного:

1) інформація є основним ресурсом („сировиною”) економіки;

2) інформаційна технологія здійснює глибокий вплив на суспільство і людину;

3) інформаційна технологія здійснює такий рівень оброблення інформації, при якій логіка мереж може застосовуватися до економічних процесів та організацій;

4) інформаційна технологія і мережева логіка дозволяють добитися гнучкості, в результаті чого процеси, організації та інститути можуть легко змінюватися при постійному виникненні нових форм;

5) індивідуальні технології зливаються в одну інтегровану систему.

Згідно М. Кастельсом, суспільство інформаціоналізму тісно пов'язане з глобалізацією. М.Кастельс вивчає умови виникнення нового інформаційного суспільства, культури і економіки, яке виникло в США в результаті революції в інформаційних технологіях (телебачення, комп'ютери), що привело до фундаментальної перебудови капіталістичної системи, розпочинаючи з 1980-х рр. і до появи „інформаційного капіталізму”.

Крім цього, виникали „інформаційні суспільства” в інших країнах, хоча між ними існують значні культурні та інформаційні відмінності. Обидві вказані форми базуються на „інформаціоналізмі”, тобто способу розвитку, при якому основним джерелом продуктивності стає якісна здатність оптимізувати використання факторів виробництва на основі знання та інформації.

Розповсюдження інформаціоналізму, особливо „інформаційного капіталізму”, приводить до виникнення опозиційних соціальних рухів, що базуються на особистості та ідентичності: такі рухи викликають сучасний еквівалент того, що марксисты називають „класовою боротьбою”. Розповсюдження „інформаційного капіталізму” і проблем, які він породжує (експлуатація, обмеження доступу, загроза особистості та ідентичності), втілюється різноманітних соціальних рухах (екологічні, феміністські), які спираються головним чином на ідентичність. Сутність аналізу, який проводиться М.Кастельсом, заключається в тому, що він використовує інформаційні технології.

В 1980-і рр. виникає нова глобальна інформаційна економіка із зростаючою прибутковістю. Вона є інформаційною тому, що продуктивність і конкурентоспроможність її господарських одиниць чи агентів (фірми, регіони чи держава) фундаментальним чином залежать від їх здатності виробляти, обробляти чи ефективно застосовувати інформацію, яка базується на знаннях. Вона глобальна тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле в реальному часі у масштабах всієї планети. Вперше це стало можливим завдяки новим інформаційним і комунікаційним технологіям.

Нова „інформаційна” економіка, а не просто заснована на інформації, тому що культурно-інституціональні властивості всієї політичної і соціальної системи включені в розповсюдження і здійснення нової економіки сприяє поява нової інформаційної форми – мережевого підприємства, яке характеризується

гнучким (а не масовим) виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій в стратегічні альянси. Сама постіндустріальна економіка передбачає в структурі валового продукту високу частку третинного сектору – сфери послуг. У розвинутих країнах мережеве виробництво є матеріалізацією культури глобальної інформаційної економіки, і це дає можливим перетворенню сигналів в товари завдяки обробленню інформації, в результаті чого змінюється природа праці.

М.Кастельс розглядає виникнення культури реальної віртуальності, нової просторової логіки, „простих потоків”, так як інформація є доступною в будь-якому куточку земного шару. Керівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій мірі організовані навколо мереж, які визначаються як сукупність взаємопов’язаних вузлів. Мережі відкриті і здатні до необмеженого розширення, динамічні, можуть оновлюватися, не руйнуючи систему в цілому. Те, що наша епоха визначається мережами, не означає кінця капіталізму. Дослідник О.Пунченко відмічає, що «цивілізаційний прогрес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп’ютерної».

Інформаційна революція, яку ще називають комп’ютерною, розпочавшись з появи першого персонального комп’ютера в 1981 р., принципово змінила образ життя і характер праці людей в більшості країнах світу. Характерною особливістю цієї революції є те, що інформація стала найважливішим ресурсом без якого не можливо в принципі здійснити управління підприємством сучасного світу. Результатом інформатизації стає те, що з’явилися не тільки безвідходні енерго і ресурсозберігаючі технології, але і сама економічна діяльність істотно трансформується в сторону диференціації виробництва.

Інформаційна революція багаторазово збільшила можливості людей здійснювати контроль за змінами, які відбуваються в оточуючому середовищі, суспільному і політичному житті. Незважаючи на те, що характер інформаційної економіки окреслений достатньо чітко, природа інформаційного суспільства залишається ще не визначеною. Вважається, що однією із його рис є можливість більш широкого доступу до інформації, проте сучасне суспільство розділене на тих, хто має доступ до інформації, і тих, хто позбавлений такого доступу, в результаті чого виникає нова форма соціальної стратифікації – “інформаційно багаті” та “інформаційно бідні”. Проте технологічні зсуви у такого роду суспільствах не приводять до зміни політичної чи іншої форми суспільства. В широкому плані, з точки зору системних змін, інформаційна технологія сприяє культурній глобалізації і відповідно послабленню національних культур і націй – держав в якості основних одиниць соціальної організації.

Людство вступає в нову епоху, або фазу свого розвитку, яку фахівці називають „вузлом” цивілізації. „Сучасне суспільство переходить від

постіндустріального до інформаційного стану” (М.Моїсєєв). Одні вважають, що суспільство вступає в „нове середньовіччя” (У.Еко); інші проголошують появу „цивілізації занять” (А.Шафф); треті – рух до інформаційного суспільства (М.Моїсєєв).

Інформаційне суспільство формується як новий образ на основі «святої трійці»: комунікаційний супутник, кабельне телебачення; персональний комп'ютер. Дефіцит інформаційного виміру вимагає: надзвичайно швидкої і точної реакції на події, що відбуваються; уміння зосередитися на стратегічних напрямках; зміни технопростору, тобто переходу від традиційних транспортних засобів і транспортної мережі до інформаційно-комунікативної мережі (телефон – комп'ютер – телевізор) як „нервової” системи нової цивілізації.

Найактуальнішими ідеями, що сприяли появі інформаційного суспільства є наступні: технотронна цивілізація змінюється на антропогенну (Г.Г.Ділігенський); «наступив кінець історії», тобто почався постісторичний період (Ф.Фукуяма); народження «багатовимірної людини» постіндустріальної цивілізації (Г.Маркузе); «революція в сфері людської психіки» (Р. Бек), у межах якої він виділяє три революції: науково-технічну (матеріальну); соціальну; психічну. У результаті психічної революції в людській душі відбувся переворот і релігія володіє людиною; ряд дослідників говорить про те, що «XXI століття є століттям свідомості» (П. Рассел); головна мета психічної революції – самореалізація й самовираження особистості.

Категоріальний апарат концепції «інформаційної цивілізації» включає поняття «сектор інформаційних та комунікаційних технологій» (ІКТ). В результаті інформаційне суспільство інтерпретується як специфічний етап сучасної цивілізаційної динаміки, як власне «інформаційна цивілізація», у рамках якої соціальні процеси відчують на собі трансформуючий вплив «інформаційної економіки». У концепції інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного розвитку відбивається домінування «четвертинної» інформаційної сфери економіки, що йде слідом за сільським господарством, промисловістю й економікою послуг; значно збільшується інтелектуалізація праці; відбуваються якісні перетворення всіх сфер громадського життя.

Концепцію «інформаційно-технічної цивілізації» розробив Ж.Еллюль у роботі «Інша революція». На його думку, незабаром відбудеться: повна перебудова виробничих потужностей західного світу з метою «допомоги» країнам третього світу; відмова від застосування політичної сили; всебічне розгортання здібностей і диверсифікації занять, тобто руйнування спеціалізації та однобічності в професійній підготовці; різке скорочення робочого часу й розробка нових соціокультурних цінностей, що дозволяє по-новому осмислити життя і своє місце в цивілізації; прогрес цінностей оцінюється з позицій зростання виробництва таких цінностей, що дозволяють по-новому осмислити життя і своє місце в цивілізації.

М.Маклюен розробив трьохступінчасту модель всесвітньої історії:

1) перша епоха – „людина, що слухає”: епоха племінного індивіда з переважанням усного мовлення як комунікації в акустичному (доалфавітному) світі (міфологічна свідомість);

2) друга епоха – „людина, яка дивиться”: епоха типографського чи індустріального індивіда з переважанням друкованого слова над усним мовленням у комунікації. У дану епоху вихід алфавіту означав перехід до нової ери;

3) третя епоха – «людина, яка слухає і дивиться» – епоха вільного індивіда в умовах перемоги електронної (аудіовізуальної) комунікації, яка поліпшує інтелектуальні здібності і творчий характер особистості. М.Маклюен вважав, що електронна революція кардинально змінила життя.

На першому етапі електронні технології (космічний зв'язок, портативний відеозапис) виконували роль соціальної терапії. Вони створили новий тип соціального спілкування, завдяки якому вирівнюються диспропорції, зумовлені географією й економікою; поліпшується взаєморозуміння між різними стратами суспільства й народами. На більш високих стадіях розвитку електронна революція спричинила великі соціальні зміни. На всіх етапах цивілізації саме технічні засоби зв'язку виступають рушійною силою всіх революційних зсувів та змін у сфері розвитку суспільних відносин, так і в свідомості і психології людей.

Другий етап комунікаційної революції пов'язаний із трьома великими інноваціями: супутниковий зв'язок; створення оптоволоконних кабельних мереж, цифрових електронних пристроїв; застосування мікропроцесорів й інтегральних схем для швидкісного прийому й передачі інформації. Це відкриває для будь-якої людини в будь-якій точці Землі доступ до баз даних і знань.

Подібні інтелектуально-технологічні системи спричиняють принципово новий стан цивілізації й культури й призводять до виникнення глобального гіперінтелекту (індустрії даних і знань). Комп'ютеризація створює технологічну основу інформатизації суспільства, в якому інформатика й володіння ЕОМ є другою грамотністю, що підвищує інтелектуальні й творчі здібності людини. Інформаційна технологізація соціального життя сприяє формуванню нової концепції демократії – «комп'ютерної демократії», в якій інформація уособлює владу. Інформація замінила собою соціальну революцію, тому владні структури, щоб завоювати свідомість громадськості, вимушені вести з нею постійний діалог, налагоджувати гнучку й мобільну політику двосторонніх контактів. Посередником між владою і суспільством виступають «мас-медіа», незалежні засоби масової інформації (особливо електронні).

Ще одним соціальним інститутом, що здійснює зв'язок управлінських структур із громадськістю, є система «паблік рилейшнз» (зв'язок з громадськістю). Виступаючи в ролі посередника у двосторонньому спілкуванні

як консенсусній і конвергентній комунікації, паблік рилейшнз забезпечують: для владних установ – формування сприятливої громадської думки шляхом поширення інформації про свою діяльність в інтересах громадськості; для громадськості – реалізацію свого права на доступ до соціальної інформації, що є невід'ємною складовою суспільної життєдіяльності.

Інформаційне суспільство вимагає, щоб людина підпорядковувалася суспільству культуроцентрично. Ж.Еллюль звертає увагу на всебічний розвиток здібностей людини, тобто на підвищення рівня його культури, освіченості й духовності, а це несумісно з голим індивідуалізмом, споживацтвом, рабським підпорядкуванням працівника бюрократичній і технологічній дисципліні.

Інтелектуальні технології – це ключ до розуміння інформаційного суспільства в контексті його культуроцентризму: ці технології базуються на комп'ютерних програмах, переробці інформації з метою управління технологічними процесами; телекомунікації задають ритм усієї життєдіяльності суспільства; електронні засоби стають основним каналом поширення інформації; інформаційно-технологічне суспільство вносить нові мотиви в проблеми соціальної рівності; держава стає децентралізованою, так як відкриває простір для прояву індивідуальної свободи особи. Децентралізація управління – це майбутнє інформації.

Культура – регулятор функціонування й розвитку інформаційного суспільства. Криза класичної раціональності вимагає відмови від абсолютизації раціональності й уточнення самого поняття суспільного прогресу. Високий рівень виробництва й споживання – це лише передумова для всебічного розвитку особистості.

Інформація як культурна функція інформаційного суспільства – це одна з трьох основних субстанцій – поряд з енергією і матерією, – що створюють світ, в якому живе людина. Інформаційна технологізація соціального життя викликала нову концепцію демократії – «комп'ютерну демократію», у якій інформація ототожнюється з владою. Головним у визначенні її особливостей є те, що вона повинна вести постійний діалог з громадськістю, вести з нею постійний діалог, мати гнучку і мобільну політику двосторонніх контактів, розглядається не взагалі, а відносно окремої людини або суспільства..

У широкому розумінні інформація – це все те, що трансформує. У вузькому – те, що трансформує інфологічну підсистему системи. Інфологічна система складається зі знань, ідей, уявлень, фантазій, правил діяльності, вірувань. Інформаційне суспільство є різновидом постіндустріального суспільства. Інформація (від лат. *information* – виклад, пояснення) – сукупність знань, які включаються в повідомлення; сукупність характеристик, які представляють деякий об'єкт в його якісній визначеності; упорядковане, організуюче начало, що протидіє ентропії.

Концепція інформаційного суспільства виходить з того, що у високорозвинених країнах світу інформаційний сектор за темпами зростання

почав помітно випереджати традиційні галузі, і за прогнозами, ця тенденція посилюватиметься в майбутньому. В США, наприклад, у середині 80-х років в інформаційному секторі було зайнято 46,6% економічно активного населення, тоді як із сфери послуг – 28,8; у промисловості (без виробництва комп'ютерного і комунікаційного устаткування) – 22,5; у сільському господарстві – 2,1%.

Це свідчить про виникнення в сучасних умовах нового основного джерела вартості, яке пов'язане насамперед з інтелектуальним потенціалом, знаннями працівника, а не з його психофізичними зусиллями, як у минулому. У зв'язку з цим в контексті теорії інформаційного суспільства з'явилася принципово нова концепція вартості – інформаційна, згідно з якою домінуючим типом у структурі суспільної праці є не структурно розділені, а переважає інтелектуальна, озброєна науковими знаннями праця. Якщо знання у своїй системній формі застосовуються у практичній переробці існуючих виробничих ресурсів, то можна сказати, що саме вони, а не праця виступають як джерело вартості.

Світ вступає в еру інформаційного суспільства. Можливості кожної країни, в першу чергу, оцінюються через її інтелектуальний потенціал, наявність нових знань і технологій.

У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток сфери науково-технічної інформації (далі – НТІ). У сучасних умовах науково-технічна інформація в багатьох країнах світу віднесена до основних пріоритетів і знаходиться в полі зору державного управління. У США, Японії, Китаї, Індії, інших країнах існують чіткі схеми державного управління інформаційними системами, збору та розповсюдження наукової і науково-технічної інформації та створення умов для забезпечення зручного доступу до неї.

Країни СНД (Росія, Білорусь, Казахстан) останнім часом також приділяють цій сфері достатньо уваги. Так, у Білорусі вирішено питання фінансування розвитку НТІ як окремої сфери у розмірі 5 % видатків на науку, у Казахстані її розвиток здійснюється шляхом затвердження і фінансування п'ятирічних цільових науково-технічних програм тощо. Інформаційний ресурс є основою інформаційно-аналітичної і прогнозної діяльності. На цей час інформаційні ресурси, як опубліковані, так і неопубліковані, створюються і накопичуються міністерствами, державними комітетами, відомствами, науковими і науково-дослідними організаціями і установами відповідно до напрямів їх діяльності.

Таке автономне формування галузевих (спеціалізованих) інформаційних систем і ресурсів орієнтовано на вирішення відомчих завдань і не сприяє об'єднанню цих ресурсів у загальнодержавний фонд. Залишаються поза увагою і недостатньо використовуються ресурси, що відображають результати науково-технічної діяльності наукових установ, підприємств, організацій. Необхідно концептуально визначитись із формуванням національних інформаційних ресурсів науково-технічної інформації з метою забезпечення

широкого доступу до них користувачів.

В Україні здійснюється інформаційне забезпечення користувачів науково-технічною інформацією, але за відсутністю чіткого державного управління і координації діяльності ще не забезпечено умови формування інтегрованого ресурсу для належного супроводження наукової та науково-технічної діяльності. Відсутня система та фінансове забезпечення стандартизації та міжнародного співробітництва в галузі науково-технічної інформації.

В умовах формування інформаційного суспільства України для забезпечення розвитку системи науково-технічної інформації на національному рівні та з метою інтеграції у світове інформаційне суспільство необхідно здійснити низку заходів, а саме:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національного інформаційної інфраструктури та ресурсів;
- впровадження новітніх технологій в цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації для боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльності засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- здійснення заходів щодо вжиття комплексних заходів до захисту національного інформаційного простору та проти дії монополізації інформаційної сфери України.

В той же час проявляють загрози в інформаційній сфері. Загрози в інформаційній сфері - це: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; регулювання інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави, або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Вирішення проблеми слід шукати також у забезпеченні інформаційної безпеки звернення до онто-та епістемічних підсистем людини, а також до класичних питань формування інформаційної культури як культури

користування технологіями виробництва і передачі інформації і культури її споживання». У той же час акумуляція ризиків в інформаційному суспільстві ототожнюється головним чином з дефіцитом інформації, неповнотою чи неефективністю інформації, з використанням інформаційного насилля, Інтернету як платформи для скандалів та кібератак хакерів противника. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують даліше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Впровадження інформаційного суспільства в Україні досягається шляхом:

забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами;

розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуску електронних підручників; створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

Держава підтримує процес інформатизації освіти, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти; сприяє забезпеченню навчальних закладів комп'ютерами, сучасними засобами навчання, створенню глобальних інформаційно-освітніх мереж; забезпечує розвиток всеохоплюючої системи моніторингу якості освіти всіх рівнів. Інформація як специфічне явище потребує особливого правового режиму, а інформаційні відносини – спеціального правового регулювання.

В ході проведеного аналізу ми дійшли висновку, що інформаційне суспільство – вища фаза техногенного світу, одна із моделей постіндустріального світу, концепція якого виникла у 80-і роки. Концепція інформаційного суспільства відображає місце, роль і значення в житті суспільства, виробництва, розповсюдження і споживання інформації. Цьому сприяв “бум” інформатики і комерційна реклама, що зображає комп'ютер як свого роду контроль над майбутнім.

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформація та рівень її використання кардинальним чином впливають на економічний розвиток і соціокультурні зміни в суспільстві. Західні філософи (Д. Белл, Масуда) вважають, що поняття інформаційного суспільства являє собою узагальнення, охоплює всі сфери суспільства: в технічній сфері – широке упровадження інформаційних технологій у виробничому, економічному, діловому житті, в систему освіти і побуту; інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації; в економічній сфері інформація перетворюється в товар; в соціальній сфері вона

стає головним фактором зміни якості життя; в політичній сфері – вільний доступ до різноманітної інформації, покликаної забезпечити на цій основі широкий обмін думками; в культурній сфері – обмін інформацією допомагає формувати відповідні норми і цінності, що відповідають потребам нового суспільства.

Серед головних трендів, вплив яких є найбільш суттєвим, є:

- 1) урбанізація;
- 2) міграція»;
- 3) інформатизація суспільства та проникнення нових телекомунікаційних технологій, формування економічної системи, що базується на знаннях;
- 4) глобальні виклики сучасності;
- 5) зростання за принципами стійкого розвитку.

На нашу думку, інформаційне суспільство все глибше проникає в усі сфери сучасного соціуму – економічну, військову, медичну, екологічну, політико-адміністративну, медійно-комунікаційну, науково-освітню, культурну. Інформаційна складова відіграє сьогодні суттєву роль у формуванні конкурентного потенціалу держави, розвитку людського фактору, розвитку міжнародних відносин.

В Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що інформаційні технології стануть невдовзі визначальним чинником соціально-економічного та інтелектуального прогресу. Інформаційне суспільство дійсно стоїть на порозі нашого дому, нашої історії, і від того, як наша країна і люди зможуть його прийняти та інтерпретувати, залежить доля нашої цивілізації. Інформаційне суспільство стане потребою часу. Проте інформаційне суспільство не зможе утвердитися у нашому суспільстві без цілеспрямованого впливу держави, громадянського суспільства та дій самих людей.

1.4 Інформаційне суспільство як новий щабель розвитку інформаційної цивілізації в умовах глобалізації: інформаціологічний та синергетичний підходи (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О.)

Актуальність даної проблематики дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування, базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали замінювати пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний.

По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в

рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною.

По-друге вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що розвиваються.

По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати.

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у ХХ столітті системного і цілеспрямованого характеру.

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру. Термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій.

Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальні процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу.

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаціональне або мережеве суспільство. Мета дослідження полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації.

Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного». Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм

та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму.

Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо). Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою.

Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації. Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль.

Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого. Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного

розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинному світу» - до «природного», до коеволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі.

Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів зокрема, інформації, їх комплексної взаємодії, появи більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій.

Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу. Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі.

Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми XXI століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему. При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху.

Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі.

У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому.

Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо - комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів.

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню.

Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації.

Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства».

Перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітектоніки досліджуваного фрейму необхідно

розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття.

Таким чином, інформаційна наука стоїть перед початком нової парадигмальної революції, пов'язаної з переходом від історії стихійної, ринкової, на основі домінуючого закону конкуренції до історії, що управляється на основі знаннєвого суспільства, домінування дії закону кооперації, у якості соціоприродної чи ноосферної еволюції. Головний природний ресурс цивілізаційної парадигми розвитку – це інформація, яка визначає швидкість і шляхи інформаційних переваг, постільки розвиток людства – це результат засвоєння і переробки інформації. Інформація все більше перетворюється у знаряддя праці, власне вона завжди була знаряддям праці, а сьогодні роль інформаційних ресурсів збільшується серед структурних компонентів сучасної інформаційної цивілізації XXI століття.